

Polemiska reportage med udd mot medicinvetenskapen

Magnus Bærtås, Fredrik Ekman. **Orienterarsjukan och andra berättelser**. 270 sidor. Stockholm: Bokförlaget DN, 2001. ISBN 91-7588-393-7.

Recensent: Carl-Magnus Stolt, professor i humanistisk medicin, Karolinska institutet, Stockholm.

»Orienterarsjukan« är namnet på en bok av musikern och författaren Fredrik Ekman samt konstnären Magnus Bærtås. Baksidestexten säger att det handlar om en hybridbok där texten rör sig mellan genrer. Framför allt är det en polemisk reportagebok där författarna tycks ha en vetenskaplig ambition. De anger referenser flitigt men blandar, utan större källkritisk hållning, vetenskapliga uppsatser med dagstidningsintervjuer.

Kritisk granskning av medicinen

Bokens egentliga tema är en kritik mot stora delar av den vetenskapliga medicinen. Denna kritiska granskning är naturligtvis angelägen. Boken börjar med ett omfattande kapitel, som ägnas gränsen mellan människa och djur, företrädesvis apor. Tonen har först en prägel av ett roande kuriosakabinett, och referenserna är valda därefter. Idérikedomen är stor och perspektiven ibland mycket tankeväckande.

I kapitlet därefter hårdnar den kritiska hållningen. Författarna söker upp den äldre neuroforskaren José Delgado i hans hem i Madrid. Delgado arbetade i den medicinska forskningsfåran som höll till i lobotomierans kölvatten. Där försökte han fjärrstyra människor med hjälp av exempelvis elektromagnetiska fält. Författarna har i detta avsnitt hittat en resonerande analytisk hållning och

dessutom en stilistisk elegans som ger stor läsbehållning.

Affekterade debattinlägg

Den kritiska uppgörelsen med medicinen som maktutövning blir fullt synlig i det omfattande kapitlet som ägnas den ännu aktuella debatten om de s k bokstavsdiagnoserna inom barnneuropsykiatri. Aktörerna i den debatten var främst Lundasociologen Eva Kärfve, barnpsykiatern professor Christoffer Gillberg samt barnläkaren Magnus Landgren. Bærtås och Ekman skenbara objektivitet brister här helt, och deras text blir bara en i raden av affekterade debattinlägg.

En mer opartisk och distanserad kritisk idéhistorisk granskning av detta område, som bland annat rör risken för medikalisering av samhällsproblem, hade varit intressant. Man måste dock vara medveten om att det är svårt att skriva samtidshistoria, och kanske måste vi därför vänta några decennier på en mer reflekterande genomlysning av denna debatt insatt i sitt sociala, medicinska och kulturella sammanhang.

Ensidiga tolkningar

»Orienterarsjukan« är ledigt och lätt skriven, och den är understundom mycket underhållande. Medicin och sjukvård behöver kritisk granskning såväl inifrån som utifrån. En idéhistoriker som Karin Johannisson har med ett utifrånsperspektiv gjort detta på ett mycket sakligt och nyanserat sätt. Bærtås och Ekman blir väl konspiratoriska i sitt angreppssätt. Men jag måste erkänna att efter den omdömesgille Fredrik Sjöbergs uppskattande recension av boken i Svenska Dagbladet den 30 november 2001 var jag tvungen att läsa om boken. Men mitt omdöme kvarstod. Är jag så djupt rotad i medicinens värld, eller indoktrinerad skulle nog Bærtås och Ekman säga, att jag inte odelat kan dela deras synvinkel? Nej, verkligheten – och till den hör historien – är komplext sammansatt och mångtydig, vilket skapar olika tolkningsmöjligheter. Man kan tala antingen om en förståelsens eller en fördömandets hermeneutik.

Intressant om diagnoskapandet

En intressant del av boken rör diagnoskapandet som leder till åtgärdsbehov. Men, frågar sig författarna, varför godkänns då inte elöverkänslighet som diagnos? Kanske ser inte författarna att de själva i sina citat av bland andra professor Gillberg belyst svaret. Bokstavsdiagnoserna säger inget om orsak och genes. Bokstavsdiagnoserna är deskriptiva, men elallergin slår redan från början fast orsaken till tillståndet, som sedan

kopplas till en uppsjö av symtom. På så sätt är dessa diagnoser varandras motsatser. Ibland faller dessutom författarna i den grop de grävt, vilket följande citat belyser: »Om elektriciteten verkligen skulle vara ett sjukdomsalstrande system skulle hela samhällskroppen lida av en autoimmun sjukdom – kroppen skulle själv producera sitt gift.« Här använder författarna en medicinsk terminologi på ett pseudovetenskapligt sätt!

Tankeväckande trots invändningar

Sammanfattningsvis är detta en bok som mest handlar om det neurologiska området, om beteenden, om kollisionen mellan olika synsätt, om gränslandet mellan biologi och kultur. Visst har författarna rätt i att det är en maktpåliggande uppgift att dra gränsen mellan friskt och sjukt. Särskilt tydligt och kontroversiellt blir detta ofrånkomligen inom psykiatri. Trots alla dessa invändningar så är det en vitaliserande bok! Den väcker tankar. Men varför heter den »Orienterarsjukan«, då endast de sista 2,5 sidorna av 300 ägnas detta?

Vårdvision med »idealiserad design«

Bert Levin, Richard Norman. **Vårdens chans – en modell för morgondagens vård och äldreomsorg**. Stockholm: Ekerlids Förlag, 2000. ISBN 91-88595-83-8.

Recensent: Anders Wimo, familjeläkare, docent, Hälsocentralen i Bergsjö, Primärvården i Nordanstig, Gävleborgs läns landsting. (Anders.Wimo@pvh.lg.se)

I dessa dagar, när en ursprunglig, närmast naiv tilltro till den offentliga sektorns möjligheter att finansiera, organi-